

LILLY REICH, DE VERGETEN VROUW ACHTER LUDWIG MIES VAN DER ROHE

■ Lilly Reich.

■ Ludwig Mies van der Rohe.

Een ontwerpster waar de meester op kon bouwen

De beroemde 'Barcelona-chair' en de Brno-stoel zouden nooit hebben bestaan zonder Lilly Reich. Lilly wie? De vrouwelijke sparringpartner van de modernistische architect Ludwig Mies van der Rohe viel tussen de mazen van de architectuurgeschiedenis. Nochtans was ze zoveel meer dan een meubelstuk in de entourage van de meester.

DOOR ELIJANE VAN DEN ENDE

Zoals zo vaak in die traditionele ambachten, startte de carrière van Lilly Reich in textiel en vrouwenkieren, het enige 'designberoep' dat begin van de 20ste eeuw voor vrouwen geschikt was. Reich had immers een opleiding als industrieel borduurster gekregen, een voor vrouwen geschikt beroep. Maar ze was een vooruitstrevende vrouw die nieuwe vormgeving genegen was. Vooral contrasten in materialen en texturen boeiden haar.

Rond 1908 trok de Berlijnse uit een gegoede familie naar Wenen en ging werken voor Josef Hoffman, de architect van de Wiener Werkstätte die in Brussel het Palais Stoclet van binnen en van buiten bedacht. In 1912 werd ze lid van de 'Deutscher Werkbund', de regeringsgesteunde organisatie voor de promotie van Duits 'design' waarvan de Belgische architect Henry van de Velde een van de directeurs was. Van diezelfde 'Werkbund' die een belangrijke rol in de kunst en architectuur van het tussenoorlogse Duitsland zou hebben, werd Reich in 1920 de eerste vrouwelijke directeur. Ze stimuleerde en promoveerde Duitse ontwerpen tot in de Verenigde Staten waar ze een designtentoonstelling organiseerde die nadien in de VS een vonk gaf aan een nieuw designbewustzijn. Het was niet de eerste en enige tentoonstelling die ze opzette.

Helder en zuiver

Al rond 1911 vielen haar ontwerpen op door helderheid en zuivere vormen. In 1912 toonde ze op een wedstrijd een modelflat voor arbeiders die de jury

trof door eenvoud en efficiëntie. Twee jaar later - ze was dan 29 - opende ze in Berlijn haar eigen atelier.

Dat professionalisme wordt gewaardeerd door haar professionele - en emotionele - partner Ludwig Mies van der Rohe, die vaak om haar mening bij ontwerpen vroeg. Hoe ver dat advies strekte, is tot hier toe niet bekend. Mies was een nogal eigengereid karakter en zijn plooiende zich schijnbaar naar zijn autoriteit. Hij leek de grote 'Manitoe' te zijn, terwijl zij als 'vrouwtje' de afwerking verzorgde. Vanaf hun ontmoeting in de Duitse Werkbund halfweg de jaren twintig tot zijn verhuis over de plas in 1938, hebben ze voortdurend samengewerkt en tot haar dood in 1947 bleef Lilly zijn persoonlijke en professionele belangen in Duitsland behartigen. De aanvankelijke bedoeling zou zijn geweest dat ze samen tentoonstellingen organiseerden voor de Werkbund zoals in 1927 in Stuttgart over 'Die Wohnung'. Daaruit volgde een langwerpige woning in glas die op de Wereldtentoonstelling van 1929 in Barcelona als 'Duits paviljoen' opzien baarde. Lilly Reich was daarbij artistiek directeur voor de Duitse deelname aan de tentoonstelling in de Catalaanse hoofdstaats. Het pand staat er nog altijd bewondering op te wekken.

Stilaan beginnen wetenschappers echter te denken dat meubels - zoals de MR Side-stoel, de chromen buisstoel zonder achterpoten - misschien niet uit de koker van Mies van der Rohe maar wel van Reich gekomen zouden kunnen zijn. Zij keurde en onderzocht niet

Stilaan beginnen wetenschappers te denken dat sommige meubels misschien niet uit de koker van Mies van der Rohe kwamen, maar wel van Reich zouden kunnen zijn

■ De MR-stoel zonder achterpoten van Van der Rohe en Reich, uit 1927. Het design was de basis voor de latere Brno-stoel.

alleen het visuele aspect van een object maar neigde ook meer naar het tactiele, het contrast tussen koel chroom en zachtere bekleding. En dan is er het argument dat Mies van der Rohe geen enkel meubelontwerp maakte voor of na zijn samenwerking met Lilly. Er wordt wel eens geopperd dat het schrappen van Reich uit het leven van Van der Rohe bedoeld was om geen schaduw te werpen op zijn genie en hem zo in de geschiedenis te laten voortbestaan.

In 1930 werd Mies van der Rohe directeur van Bauhaus, het algemene kunstopleidingsinstituut in Dessau en de Berlijnse Reich volgde hem en werd de eerste

In 1939 ging ze hem in Chicago voor een paar weken opzoeken. Wou ze graag blijven en deed de koppige Mies er weinig aan om haar te overtuigen? In elk geval keerde ze in moeilijke omstandigheden terug naar het roerige Berlijn en bleef hem de hele tijd onverdrotten brieven schrijven. Ze smokkelde duizenden tekeningen en documenten uit zijn Berlijnse kantoor om ze te beschermen tegen bommen en ander gevaar. Die paperassen, toen verborgen in een schuur, worden nu in de archieven van het MoMa in New York bewaard. Van de ruim 4.000 documenten zijn er een kwart die Reich zelf afmaakte en die een blik werpen op haar kunde. In 1943 werd haar studio gebombardeerd en werd ze verplicht te werken voor het ingenieursbedrijf 'Organisation Todt' tot het einde van de oorlog. Nadien probeerde ze de Werkbund opnieuw op gang te trekken en gaf ze les aan de Hogeschool voor Beeldende Kunst in Berlijn, maar wegens haar slechte gezondheid moest ze dat opgeven. Reich overleed in 1947.

Zijn Mies van der Rohe hadden elkaar sinds het uitbreken van de oorlog niet meer teruggezien.

■ De wereldberoemde Barcelona-chair werd ontworpen voor de wereldtentoonstelling van 1929.

